

С. В. Демченко,
*старший лаборант Регіонального центру міжнародних
проектів і програм ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ЯК ДРАЙВЕРИ ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ВІДКРИТТЯ

Термін EDP (процес підприємницького відкриття) був запроваджений для ознайомлення з визначенням інвестиційних пріоритетів у дослідженнях та інноваціях в рамках розробки Стратегії смарт спеціалізації. В рамках EDP, взаємодія із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) використовується для вивчення нових техніко-економічних можливостей регіонів та поширення інформації в процесах державного прийняття рішень [3].

Дослідження технологічних та ринкових можливостей регіонів відбувається шляхом циклічної взаємодії зацікавлених сторін, що знаходяться в самому центрі розробки та впровадження Стратегій смарт спеціалізацій, в рамках моделі чотирикутної спіралі [5].

Традиційна модель потрійної спіралі інновацій стосується набору взаємодій між академічними колами, промисловістю та урядом задля стимулювання економічного та соціального розвитку [1]. Базуючись на цій моделі, чотирикутна ж спіраль включає в себе громадянське суспільство з метою подолання розриву між інноваціями та потребами суспільства без обмеження їх потенційного впливу. Така структура підкреслює соціетальну відповідальність університетів на додаток до їхньої ролі надання освіти та проведення наукових досліджень.

Дослідницькі організації та вищі навчальні заклади є двома основними зацікавленими сторонами у EDP. На заході університети діють як брокери з обміну знаннями між дослідницьким та місцевим приватним секторами, запускаючи початковий варіант здійснення EDP та готуючись до участі в ньому.

Одним із таких прикладів участі університетів в процесі підприємницького відкриття є кейс Каталонії [4].

Все більше уваги приділяється так званій третій місії університетів, окрім традиційних викладання та проведення досліджень. Концепція RIS3 (Дослідницькі та інноваційні стратегії розумної спеціалізації) та політики, що розроблені на її основі, посилюють цей тренд, роблячи університети ключовими учасниками регіонального розвитку.

Університети є одним з найважливіших «суб'єктів підприємницької діяльності» в EDP, тим більше, що вони все більше потребують переосмислення своєї ролі в суспільстві та широкого набору заходів, які виходять за рамки традиційних функцій навчання та досліджень. Такі заходи, згруповані під терміном «третя місія», включають, загалом, три потоки дій, що стосуються:

- інновацій, технологій та передачі знань,
- безперервної освіти та навчання протягом усього життя
- більш широкого соціального залучення.

У відповідності з проханням Європейської комісії уряд Каталонії розпочав у січні 2013 р. операції, що сприяли впровадженню Стратегії розумної спеціалізації в галузі досліджень та інновацій в Каталонії (RIS3CAT). RIS3CAT спирається на Каталонську стратегію 2020 (Estratègia Catalana, 2020), схвалена в березні 2012 року і побудовану на цілях і стратегічній стратегії, оголошеній у Стратегії Євро-2020.

У даний час каталонські університети активно взаємодіють із зацікавленими сторонами для проведення досліджень, інновацій та інших третіх місій в рамках (і за її межами) RIS3.

Каталонські університети за межами столичної області Барселони, що розробили організаційну структуру, яка підходить для взаємодії з територією, змогли використати ці механізми, щоб максимально задіяти громади RIS3CAT в процесі підприємницького відкриття. З точки зору впровадження, RIS3CAT визначила кілька інструментів, що сприятимуть постійному розвитку EDP, беручи за приклад такого інструменту громади RIS3CAT. Громади RIS3CAT представляють собою добровільні групи щонайменше з восьми громадських і приватних стейкхолдерів проектів у сферах досліджень, розробок

та інновацій (RDI) та компаній з операційними базами в Каталонії, які визначають і втілюють плани дій по діяльності RDI. Вони акредитовані урядом Каталонії в рамках конкурентного процесу, і на цій основі вони можуть отримати фінансування своїх планів дій з Оперативної програми ЕФРР (ОП).

Будучи задіяними у громадах RIS3CAT, каталонські університети розробили стратегічне бачення розвитку регіону та його ключових секторів.

Участь каталонських університетів у процесі S3 була розділена на дві частини:

1. Ідентифікація та визначення пріоритетів RIS3
2. Реалізація концепції створення громад RIS3CAT як інструменту EDP.

Для участі у дослідженні було запрошено вісім державних університетів та членів Каталонської асоціації державних університетів (ACUP) на рівні ректорату: Університет Барселони, Автономний університет Барселони, Політехнічний університет Каталонії, Університет Помпеу Фабра, Університет Жирони, Університет Льєйди (який не відповів на запит взяти участь у дослідженні), Університет Ровіра і Віргілі, Відкритий університет Каталонії.

Каталонські університети на момент втілення RIS3 були представлені в різних громадах та розширили свою присутність відповідно до їхньої науково-технічної експертизи. У деяких випадках університети вирішили взяти на себе більш помітну роль, надаючи допомогу іншим суб'єктам - керівництву громади, в інших вони стали простими учасниками.

Перший етап ідентифікації пріоритетів (тобто момент фіксації EDP) був сприйнятий в основному зверху вниз усіма респондентами (представники менеджменту університетів, що брали участь у глибинних інтерв'ю щодо S3, RIS3 та EDP). Згідно відповідей, цей процес носив, як позитивні, так і негативні аспекти. Що стосується першого, то було зазначено, що відкритість дискусії перед університетами та зацікавленими сторонами занадто рано могла б ускладнити досягнення консенсусу. Що стосується останнього, то університети вважають, що пріоритети були визначені надзвичайно широко і без

чіткого розуміння того, де кожен навчальний заклад зберіг осередки передового наукового досвіду.

З іншого боку, роль в RIS3 і EDP збільшилася з запуском громад RIS3CAT. Завдяки цьому університети були спів-відповідальними – з іншими зацікавленими сторонами – за формулювання кожного інвестиційного пріоритету в плани дій і пов'язані з ними системи управління і моніторингу.

Як уже згадувалося вище, концепція процесу підприємницького відкриття відноситься до активного залучення зацікавлених сторін до виявлення інвестиційних пріоритетів, а потім у визначенні, здійсненні та контролі відповідних документів. На практиці в Каталонії даний термін стосувався набору заходів, які привели до визначення RIS3CAT і її провідних секторів, а також до розробки та впровадження ключових інструментів (зокрема, громад RIS3CAT).

Респонденти глибинних інтерв'ю демонстрували чітке розуміння ситуації необхідності взаємодії університетів і громад та вивчали способи узгодження індивідуальних та інституційних стимулів. Також в рамках співпраці університети Каталонії розробляли способи звести до мінімуму час, що витрачається дослідниками на заходи, які не збільшують дослідницьку або патентну продуктивність. Цікавим прикладом в цьому відношенні є приклад Університету Жирони та його розробки так званого Campus Sectorials. Це команди, спрямовані на підвищення соціального і економічного впливу університету, виступаючи в якості мостів між академією, місцевим виробничим сектором, інститутами і суспільством. Вони ефективно діють як посередники в області знань між дослідниками і підприємцями та спрямовані на те, щоб узгодити потреби цих двох та задля розвитку на місцевому рівні. Вони пропонують серію послуг фірмам (як МСП, так і великим фірмам) і проявляють надзвичайну активність у захопленні інтересів фірм. Вони стежать за джерелами фінансування, а потім визначають дослідницькі групи та компанії, які можуть скористатися ними. Вони також активно запитують фірми про те, які навички університетам необхідно продукувати. Ці кампуси ефективно втілюють поняття підприємницького відкриття для Університетів Жирони і були критичними у формуванні та заохоченні участі університету в громадах RIS3CAT.

Аналіз дослідження показує, що внесок університетів у впровадженні RIS3 може бути досягнутий за допомогою різних конфігурацій лідерства: в інструментах з чіткою орієнтацією на пошук університети можуть мати більш безпосередній вплив, тоді як у випадках імплементації інструментів, що сприяють системній співпраці – як у випадку громад RIS3CAT – їх роль змінюється і може виникнути різна динаміка. Крім того, вищі навчальні заклади з різними характеристиками, географічним положенням, інтенсивністю в глобальній / місцевій орієнтації, інтенсивністю досліджень / навчання можуть знайти власні ефективні способи внесення вкладу в імплементації RIS3. У цьому плані дуже важливо, щоб ВНЗ знали про свої сильні сторони, про свою позицію в рамках більш широкої інноваційної системи та про необхідність узгодження глобальних і місцевих можливостей та потреб.

У той час як Стратегії розумної спеціалізації в галузі досліджень та інновацій і, в більш загальному плані, заходи та діяльність «третьої місії» представляють значні можливості для ВНЗ, вони також викликають значні труднощі, оскільки всі учасники мають адаптувати свою роль до нових вимог. Це, з одного боку, відображає складнощі, про які повідомили вищі навчальні заклади в переговорах з іншими учасниками інноваційної системи у випадку громад RIS3CAT. З іншого боку, вони відображаються в тиску для дослідників, яким потрібно брати участь в нових заходах без належної системи стимулювання і оцінки.

У міру того як перехід до нової моделі університетів розгортається, вкрай важливо, щоб ВНЗ брали участь в безперервному процесі саморефлексії, визначаючи структури і можливості, які можуть найкращим чином служити їх стратегіям. Аналогічним чином, особи, що визначають політику, можуть максимізувати вплив ВНЗ у розробці і впровадженні RIS3, визнаючи особливості різних інститутів і їхню приналежність до території [4].

Даний кейс взаємодії вищих навчальних закладів і RIS3 відзначає певні складнощі на шляху реалізації Стратегії смарт спеціалізації, проте загалом має досить оптимістичний прогноз, оскільки університети демонструють свою ініціативу та здатність вирішення проблем, будучи ключовим актором у місцевому розвитку.

Приклад Каталонії доводить, що університети можуть вносити свій вклад в процес регіонального підприємницького відкриття, за-

безпечуючи глобальну обізнаність і партнерські відносини між регіональними межами в рамках обґрунтованого визначення конкурентних переваг, навколо яких можуть бути сконцентровані регіональні стратегії і ресурси.

Роль університетів в рамках розробки та реалізації Стратегій смарт спеціалізації зростає відповідно до «третьої місії», вимагаючи від місцевих урядів необхідність розвивати інфраструктуру задля активної взаємодії з іншими акторами EDP.

Вищі навчальні заклади стають активними учасниками регіонального розвитку, оскільки вони можуть надавати спеціалізовані дослідницькі знання, підвищувати навички і кваліфікацію співробітників, що працюють в області економічного розвитку за допомогою навчання, програм професійного розвитку, консультаційних послуг і надання випускників, що поліпшить здатність регіону визначати інвестиційні пріоритети у процесі підприємницького відкриття. Університети можуть сприяти нарощуванню потенціалу регіону шляхом створення нових бізнес-процесів, студентського підприємництва та працевлаштування випускників, а також заохочення персоналу до активної взаємодії з місцевими підприємствами.

Література

1. Etzkowitz, H., Leydesdorff L., (1995). The Triple Helix -- University-Industry-Government Relations: A Laboratory for Knowledge Based Economic Development.
2. Pérez E., Pabollet S., Pabollet A., (2017) The role of universities in regional development through Smart Specialisation Strategies: Evidence from two Spanish regions (Catalonia and Navarre).
3. Smart Specialisation at work: The entrepreneurial discovery as a continuous process // Joint Research Centre. URL: http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/222593/S3+at+work_ED/9f0c2ccc-97a0-4322-919d-4e89f3d6bf1c.
4. Universities and RIS3: the case of Catalonia and the RIS3CAT Communities // Joint research Centre. URL : http://www.acup.cat/sites/default/files/universities-and-ris3-case-catalonia-and-ris3cat-communities_0.pdf.
5. Using the Quadruple Helix Approach to Accelerate the Transfer of Research and Innovation Results to Regional Growth // consortium Progress Consulting S.r.l. & Fondazione FORMIT. URL : <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/quadruple-helix.pdf>.